

ОӘЖ 433

ОРТАЛЫҚ АЗИЯНЫҢ ҰЛЫ ЖІБЕК ЖОЛЫНДАҒЫ ОРНЫ: КАРТАЛАРДЫҢ ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕГІ МАҢЫЗЫ

Сайлауханқызы Айдана

2-курс магистранты, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

Ғылыми жетекші: т.ғ.д., профессор Г.С. Султанғалиева

Бұл мақалада Орталық Азияның Ұлы Жібек жолындағы тарихи орны мен осы тақырыпты оқытуда карталарды тиімді қолдану мәселесі қарастырылады. Ұлы Жібек жолы тек сауда ғана емес, мәдениет, ғылым және дін алмасуының басты арналарының бірі болды. Орталық Азия аймағы бұл үдерісте маңызды рөл атқарып, өркениеттер тоғысына айналды. Мақалада осы тарихи құбылысты мектептегі тарих сабақтарында тереңірек меңгерту үшін картографиялық материалдарды қолданудың әдістемелік жолдары талданады. Карталар арқылы оқушылардың кеңістіктік ойлау қабілеті артып, тарихи оқиғаларды уақыт пен кеңістік аясында түсінуі жеңілдей түседі. Сонымен қатар, мақалада карталарды оқыту процесінде пайдалану барысында туындайтын кейбір қиындықтар мен оларды шешу жолдары ұсынылады. Зерттеу нәтижелері карталардың тарихи білім беруде маңыздылығы жоғары екенін және оларды тиімді қолдану оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыратынын көрсетеді.

Кілт сөздер: Ұлы Жібек жолы, Орталық Азия, тарихты оқыту, картографиялық материалдар, әдістемелік модельдер.

Кіріспе

Ұлы Жібек жолы – ежелгі және орта ғасырлар дәуірінде Азияны Еуропа және Жерорта теңізі өңірімен байланыстырған керуен жолдарының жүйесі. Бұл күретауыс коммуникация Шығыс пен Батыс арасындағы сауда қатынастарының дамуына ғана емес, сонымен бірге мәдени байланыстардың орнауына да зор ықпал етті. Жібек жолы арқылы Қытайдың жібегі, фарфоры мен шайы тәрізді бағалы тауарлар Батысқа жеткізілсе, керісінше, Еуропа мен Таяу Шығыстан алтын, жылқы, асыл металдар мен шарап сияқты өнімдер Шығысқа тасымалданды. Тек материалдық игіліктер ғана емес – театр, би, музыка өнерінің туындылары секілді мәдени жетістіктер де, сондай-ақ буддизм, христиан, зороастризм, манихейлік сияқты діндер де осы жол арқылы халықтар

арасында таралды. Сондықтан тарихшылар Ұлы Жібек жолын адамзат өркениетінің дамуындағы іргелі негіздерінің бірі ретінде бағалайды.

Ұлы Жібек жолының тарихи маңызын әсіресе Орталық Азия өңірі тұрғысынан атап көрсетуге болады. Географиялық тұрғыда Орталық Азия Жібек жолының жүрегі саналып, Қытай, Үндістан, Парсы, Таяу Шығыс пен Еуропаны жалғастырған көпір қызметін атқарды. Мысалы, антик дәуірі мен ерте орта ғасырларда Орта Азияның Соғды көпестері Қытай мен Үндістан арасында делдал болып, Шығыс пен Батыс тауарларын тасымалдаумен айналысты; соғдылық тәржімашылар буддизмнің санскриттен қытай тіліне аударылуына және оның таралуына үлес қосқан. Ұлы Жібек жолы арқылы өткен халықаралық керуен жолдары өңірдегі қала мемлекеттердің өркендеуіне себепші болды. Самарқанд, Бұхара, Мерв, Отырар, Тараз, Сұйаб сияқты Орталық Азия қалалары ірі сауда орталықтарына айналып, түрлі өркениеттердің тоғысқан мекеніне әрі ғылым-білім ошақтарына ұласты. Жібек жолы аймақ халықтарының шаруашылығында да елеулі рөл ойнады: Қытай жібегі Орта Азияда валютаның бір түрі ретінде пайдаланылғаны туралы дерек бар. Орталық Азия арқылы өтетін бағыттар қазіргі күні ЮНЕСКО тарапынан Бүкіләлемдік мұра мәртебесіне ие болып отыр (мысалы, Чанъань-Тянь-Шань дәлізі, Зарафшан-Қарақұм дәлізі және т.б.), бұл да тарихи жолдың жаһандық мәдени құндылығын көрсетеді. Жалпы алғанда, Ұлы Жібек жолының әлемдік өркениетке әсері соншалық – бүгінгі жаһандану дәуіріндегі әлемді бұл тарихи байланыс желісінен елестету қиын [1].

Ұлы Жібек жолы тақырыбы Қазақстанның және бүкіл Орталық Азияның мектеп бағдарламаларында тарихи маңызды тараулардың бірі саналады. Бұл тақырыпты игеру барысында картографиялық материалдардың орны айрықша, өйткені Жібек жолы географиялық кеңістікте өтіп, көптеген аймақтарды қамтыған күрделі тарихи құбылыс. Оқушылар Жібек жолының бағытын, тармақтарын, оған қатысты қалалар мен елдерді көзбен көріп түсінгенде ғана оның ауқымы мен маңызын терең сезіне алады. Сондықтан оқу процесінде карталарды тиімді қолдану – Ұлы Жібек жолы тақырыбын меңгертудің негізгі әдістемелік шарттарының бірі. Келесі бөлімдерде Ұлы Жібек жолының тарихи маңызына қысқаша шолу жасалып, осы тақырыпты оқытуда картографияны пайдаланудың ерекшеліктері мен тәсілдері талданады. Сондай-ақ, оқу тәжірибесінен нақты мысалдар келтіріліп, карталарды және заманауи электрондық құралдарды пайдалану бойынша ұсыныстар қарастырылады [2].

Тарихи шолу: Ұлы Жібек жолының Орталық Азия үшін маңызы

Ұлы Жібек жолы б.з.д. II ғасырдан бастап б.з. XV ғасыр ортасына дейін белсенді қызмет еткен, шығыста Қытайдан басталып, батыста Жерорта теңізі аймағына дейін созылған ұзындығы 6,4 мың км-ден асатын алыс жолдар торабы болды. Жібек жолының қалыптасуы Қытайдың Хань әулетінің батыс бағыттағы кеңеюімен және б.з.д. 138 жылы бастаған Чжан Цяньның саяхат-

зерттеулерімен тікелей байланысты деп есептеледі. Осы уақыттан бастап Қытай империясы өзінің шекарасын Орталық Азияға дейін жылжытып, тұрақты керуен жолдары арқылы Батыс өңірлермен сауда байланыстарын орнатты. Ал б.з. I ғасырында қытай жібегі Рим, Грекия, Мысыр сияқты елдерге тұрақты түрде тасымалданып тұрды. Сәйкесінше, Жібек жолы бойымен шығыстан батысқа қарай жібек маталар, фарфор, шай, дәмдеуіштер, қағаз, оқ-дәрі сынды тауарлар жеткізілсе, батыстан шығысқа қарай жылқы, түйе, алтын-күміс бұйымдары, шыны ыдыстар, жеміс-жидек, былғары және жүн өнімдері сияқты көптеген заттар тасымалданды. Бұл айырбас барысында тек заттай тауарлар ғана емес, сонымен бірге білім мен технологиялар да таралды: мысалы, Қытайдың жібек өндіру құпиясы, қағаз жасау әдісі, тау-кен ісі және өзге де жаңалықтар біртіндеп Батысқа жетсе, керісінше, Орта Азия арқылы еуропалықтар мен мұсылман әлемінің ғылыми жетістіктері Шығысқа таралғаны белгілі.

Орталық Азия халықтарының тарихы мен мәдениеті Ұлы Жібек жолымен тығыз байланысты өрбіді. Бұл өңір арқылы өткен керуен жолдары көптеген мемлекеттердің экономикалық гүлденуіне негіз болды. Көшпелілер мен отырықшылар арасындағы өзара байланыс артып, Орталық Азия – Түркі әлемі сыртқы мәдени әсерлерге ашық болған әрі өзі де басқа өркениеттерге ықпал еткен түйінге айналды. Буддизмнің Қытайға таралуы, исламның шығыс бағытта жайылуы, христиан дінінің несториандық тармағының жетуі – мұның бәрі Жібек жолы дәуіріндегі көлік және коммуникация мүмкіндіктері арқасында жүзеге асты. Сондай-ақ өнер саласында да аймақтар арасында ықпалдасу жүрді: қытай жібек маталарына ортаазиялық ою-өрнектер салынса, керісінше, Самарқанд пен Шаш (Ташкент) шеберлерінің бұйымдары Қытай, Иран талғампаздарының жоғары бағасына ие болды деген деректер бар. Қала мәдениеті, сәулет өнері, музыка, би, театр сияқты мәдениет салалары Ұлы Жібек жолы бойында тоғысқан түрлі халықтардың өзара ықпалымен дамыды.

Жалпы, Ұлы Жібек жолы тарихтың ұзақ кезеңі бойы көптеген елдер үшін өркениет дамуының дінгегі қызметін атқарды. 1453 жылы Осман империясы Жібек жолы өтетін жерлерді жабуға шешім қабылдап, дәстүрлі құрлық жолы үзіліске ұшыраған кезде, еуропалық елдер Шығыспен сауда жасау үшін балама теңіз жолдарын іздеуге кірісті. Бұл Ұлы географиялық ашулар дәуірінің басталуына түрткі болып, әлемдік тарихи үдерістердің жаңа арнаға ауысуына себепкер болды. Ғалымдардың пайымдауынша, Жібек жолы әлемдік деңгейде мәдениеттер тоғысуы мен технологиялар алмасуының бірегей алаңы бола отырып, қазіргі жаһандық өркениеттің қалыптасуына орасан зор үлес қосты – тіпті қазіргі әлемдік тәртіпті осы тарихи сауда жолынсыз елестету қиын. Осындай орасан тарихи рөл атқарған Ұлы Жібек жолын мектепте оқыту – жас ұрпаққа халқымыздың жаһандық өркениеттегі орнын ұғындырудың, тарихи танымын кеңейтудің маңызды тетігі. Бұл ретте карталар мен географиялық

көрнекі материалдарды қолдану оқушылардың тақырыпты терең түсінуіне ерекше мүмкіндік береді. Келесі бөлімде тарихты оқытудағы картографияның орны мен әдістері қарастырылады [1].

Карта арқылы оқыту әдістері

Тарих пәнін оқытуда картографиялық материалдар білім алушылардың кеңістіктік түсінігін қалыптастырып, географиялық орта мен тарихи оқиғалардың байланысын пайымдауға көмектеседі. Әсіресе, Ұлы Жібек жолы сияқты кең ауқымды тақырыпты игеруде картаны қолдану – оқу үрдісінің ажырамас бөлігі. Зерттеулер көрсеткендей, тарихи картаны үнемі пайдалану оқушылардың уақыт пен кеңістікте бағдарлану дағдыларын дамытады. Оқушылар өткен дәуір фактілері мен оқиғаларын карта бетінде белгілеу арқылы оларды жүйелі түрде елестетіп, есте сақтайды. Сол арқылы география мен тарихтың байланысын түсініп, құбылыстардың территориялық ауқымын сезінеді. Сондықтан тарихшы мұғалімдерге оқушылардың игерген тарихи білімін кеңістікте дұрыс орналастыра алуына ықпал ететін картографиялық сауаттылықты дамыту ұсынылады. Мұндай сауаттылықты қалыптастыру үшін оқушыларға тарихи картаны “оқу”, яғни картадағы шартты белгілерді түсіну, жер-су атауларын есте сақтау, картаның ауқымы мен бағытын ескере отырып мәлімет алу дағдыларын үйрету қажет. Карта – тек көрнекі құрал ғана емес, өз алдына ақпарат көзі; сол себепті оны дерек ретінде талдай білуге үйрету де маңызды [3].

Тарихи карталарды пайдалану әдістемесі әртүрлі тәсілдерді қамтиды. Дәстүрлі тәсілдің бірі – сабақ түсіндіру барысында дайын карталар мен атластарды көрсету, қажет жерін мұғалімнің сызбалармен түсіндіруі. Алайда жай көрсетумен шектелмеу үшін картамен жұмысты белсенді ету жолдары қолданылады. Оқушылар картаны өз бетінше талдап, одан ақпарат іздеу, белгілеу жұмыстарын орындаса, олардың танымдық белсенділігі артады. Мысалы, картаның көмегімен “географиялық саяхат” ұйымдастыруға болады: оқушылар картаны шола отырып, керуеннің Қытайдан бастап Римге дейінгі бағытын қадағалайды, жолдағы жер бедері, климаттық қиындықтар (шөлдер, тау асулары) мен маңызды қалаларды атап өтеді. Мұндай тәсіл арқылы тарихи оқиғаларды “көзбен көру” және елестету мүмкіндігі туады [4].

Картаны тарих сабағында қолданудың кең тараған амалдарының бірі – кескін картамен жұмыс. Кескін карта (контурлы бос карта) оқушыларға өз қолымен маңызды нысандар мен бағыттарды түсіруге, сол арқылы білімді белсенді түрде меңгеруге жағдай жасайды. А. Ю. Мартянова сияқты әдіскерлер өз зерттеулерінде тарих сабақтарында контур карталарды пайдаланудың әдіс-тәсілдеріне талдау жасап, олардың оқушылардың есте сақтау және зерттеушілік қабілеттерін дамытуға ықпалын атап көрсеткен. Кескін картамен жұмыстың бірнеше түрі бар, атап айтқанда: белгілі бір тарихи оқиғаға қатысты объектілерді (қалалар, мемлекеттің шекаралары, жорық

бағыттары) белгілеу; тақырып бойынша картосхема (мысалы, сауда тармақтарын көрсететін схема) жасау; картографиялық диктант (мұғалім атаған нысандарды картада табу); “жанды карта” әдісі (оқушылар картаға қарап саяхат бағдарын әңгімелейді) т.б.. Мұндай практикалық жұмыстар оқу материалын бекітуге және оқушылардың тарихи географиядан сауатын тереңдетуге көп септігін тигізеді. Оған қоса, карта негізінде проблемалық сұрақтар мен талдау тапсырмаларын ұсынуға болады: мысалы, “Неліктен керуен жолдары шөлді айналып өтті?”, “Қала орталықтарының пайда болуы қандай табиғи жағдайлармен байланысты?” деген сияқты сұрақтар арқылы оқушылар картаны пайдаланып, себеп-салдарлық байланыстарды анықтайды [5].

Тарих сабағында карталарды пайдаланудың кейбір тиімді тәсілдері:

- Картаға сілтеп түсіндіру әдісі – мұғалім әңгімелеу барысында қабырға картасына немесе интерактивті тақтадағы картаға маңызды географиялық атауларды көрсетіп отырады. Бұл әдіс ақпаратты визуалды қабылдауды қамтамасыз етеді және оқушылардың назарын картадағы деректерге аударуға мүмкіндік береді.

- Картографиялық тапсырмалар – оқушыларға карта бойынша орындалатын арнайы тапсырмалар беріледі (нысандарды табу, бағыт сызу, шекараларды бояу, қашықтықты өлшеу т.б.). Мысалы, Жібек жолының тармақтарын түрлі түспен сызып көрсету, әр тармақтың бойындағы 3 ірі қаланы жазып шығу, немесе «карта викторинасы» форматында сұрақтарға жауап беру (қай қала екі империяның тоғысында орналасқан? т.б.).

- Кескін картаны толтыру – жоғарыда айтылғандай, оқушылар бос контурлы картаны өздері толтырады. Ұлы Жібек жолы тақырыбында олар картаға басты сауда жолдарын және сол жолдар арқылы тасылған негізгі тауар түрлерін шартты белгілермен көрсетуі мүмкін. Бұл жұмыс барысында әр топ немесе оқушы белгілі бір бағытқа маманданып, кейін сыныпқа өз картасын таныстырады [6].

- Интерактивті карталар мен сандық ресурстарды қолдану – қазіргі ақпараттық технологиялар заманында электронды карталар мен Географиялық ақпарат жүйелерін (GIS) сабаққа енгізу өте тиімді. Мамандардың пікірінше, цифрлық карталар мен GIS технологиялары тарихи білім беру тәжірибесін түбегейлі өзгертуге қабілетті, өйткені олар кеңістік пен уақытты көрнекі түрде ұштастырудың жаңа жолдарын ұсынады. Мектепте мұны іске асыру үшін дайын онлайн платформалар пайдаланылуда: мысалы, UNESCO-ның интерактивті Жібек жолы картасы әлемнің әр түкпіріндегі пайдаланушыларға көне керуен жолдарының бағытын виртуалды түрде зерделеуге мүмкіндік береді. Сол сияқты Google Earth бағдарламасы арқылы мұғалімдер тарихи жерлерді үшөлшемді форматта көрсетіп, виртуалды саяхат жасата алады. ArcGIS StoryMaps сияқты құралдар оқушыларға картамен хикая құрастыруға, баяндау желісін кеңістікте бейнелеуге жағдай жасайды. Бұл тәсілдер

оқушылардың қызығушылығын арттырып, тарихи деректерді есте сақтауды жеңілдетеді [7].

■ Карта және мәтін ықпалдастығы – картаны пайдалану тиімділігін арттыру үшін оны тарихи дереккөздермен, әдеби мәтіндермен үйлестіре қолдану ұсынылады. Мысалы, белгілі саяхатшылардың жолсапар жазбаларын картамен бірге талдау оқушыларға өткен дәуірді толық сезінуге мүмкіндік береді. National Geographic қоғамының білім беру бөлімінде ұсынған әдістемелік идея бойынша, Жібек жолы тақырыбын меңгертуде Хань дәуіріндегі Жібек жолының картасын Марко Поло саяхатының жазбаларымен және қазіргі қалалардың фотосуреттерімен байланыстыра пайдаланудың тиімділігі жоғары. Яғни, картадан Жібек жолының маршруттарын қарап, сол аймақты Марко Поло қалай сипаттағанын оқу, содан кейін бүгінгі күнгі Самарқанд, Венеция, Каир сияқты қалалардың суреттерін көрсету арқылы оқушыларға сауда жолдарының тарихи және қазіргі маңызын сезіндіруге болады. Мұндай кіріктірілген тәсіл оқушылардың пәнге қызығуын арттырып қана қоймай, алған білімді өмірмен ұштастыруына жағдай жасайды [8].

Жалпы алғанда, картаны оқу процесінде тиімді қолдану тарих пәнін оқыту сапасын арттырады. Ол біріншіден, оқушылардың кеңістікте бағдарлану және картадан мәлімет алу дағдыларын дамытады; екіншіден, күрделі тарихи материалды жеңіл қабылдауға көмектеседі (материалды құрылымдауға, есте сақтауға қолайлы); үшіншіден, оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін оятады (картамен өз бетінше жұмыс істеу, қосымша деректер іздеу). Сол себепті қазіргі педагогикада картографияны тарихты оқыту әдістемесінде қолдану мәселесіне үлкен көңіл бөлінуде. Мәселен, 2023 жылы Шығыс Қазақстан облысында тарих пәні мұғалімдеріне арналған арнайы семинар өткізіліп, онда білім алушылардың тарихи фактілер мен оқиғаларды кеңістікте бағдарлау дағдысын қалыптастыру, тарихи картаны ақпарат көзі ретінде “оқу” тәжірибесі талқыланды. Семинар барысында педагогтер ашық сабақтар мен шеберлік сыныптарын өткізіп, тарихи карталарды қолданудың жаңаша жолдарын бөлісті; сондай-ақ “Қазақ мемлекеттілігі жөніндегі жаңа атластар” атты арнайы картографиялық көрме ұйымдастырылды. Бұл шаралар мұғалімдердің картамен жұмыс істеу құзыретін нығайтып, оқу үрдісіне заманауи картографиялық ресурстарды енгізу жолдарын көрсетуге бағытталды [9].

Тарихи білім беруде карталарды қолдану – уақыт талабына сай, оқушының танымдық белсенділігін арттыратын нәтижелі тәсіл. Әсіресе, Ұлы Жібек жолы секілді кеңістіктік тарихты түсіндіруде карта материалдары баға жетпес құрал болып табылады. Келесі бөлімде осындай әдістердің нақты жүзеге асырылуын көрсететін мысалдар қарастырылады.

Қорытынды

Қорыта келгенде, Орталық Азияның Ұлы Жібек жолындағы орны зор екендігін тарихи деректер де, қазіргі зерттеулер де растайды. Бұл өңір Ұлы

Жібек жолы арқылы Шығыс пен Батысты жалғаған алтын көпір болып, әлемдік өркениеттердің дамуында маңызды рөл атқарды. Сауда керуендері арқылы материалдық игіліктермен қатар ғылым, техника, мәдениет және дін жетістіктері ауысқанын ескерсек, Орталық Азия халықтарының әлем тарихындағы орнын Жібек жолынсыз түсіндіру мүмкін емес. Сондықтан білім беру үрдісінде Ұлы Жібек жолы тақырыбын оқыту – оқушыларға тарихи дамудың жаһандық өзара байланысын түсіндіру, өз өлкесінің әлемдік тарихтағы маңызын сезіндіру тұрғысынан аса құнды.

Осы тұрғыда, карталарды оқу процесінде қолданудың маңызы ерекше. Тарихи карталар өткен дәуірдің кеңістік бейнесін көз алдымызға келтіреді, орын мен уақытты байланыстыра отырып, оқиғаларға жан бітіргендей әсер береді. Карта көмегімен оқушы география мен тарихтың өзара біртұтас екенін ұғынады: саяхатшылардың жүріп өткен жолдарын табу, мемлекеттердің шекара өзгерістерін қадағалау, соғыстар мен сауда жолдарының бағытын саралау арқылы тарихи білім тереңдей түседі. Ұлы Жібек жолы – осындай кеңістіктік тарихтың жарқын мысалы. Бұл тақырыпты картасыз оқыту оның мәнін тар шеңберде қалдырып, тек деректер тізбегіне айналдырып жіберуі ықтимал. Ал картографиялық материалды тарта отырып оқытса, оқушы үшін Жібек жолы көзге көрініп, қолмен ұстауға болатындай нақты, өміршең құбылыс ретінде қабылданады [10].

Мақалада талданғандай, картографияны тарих сабағында қолданудың алуан әдістері бар және оларды игеру – қазіргі мұғалімдердің кәсіби шеберлігінің бір көрсеткіші. Кескін картамен жұмыстар, интерактивті карталар, жобалық картографиялық зерттеулер – бұлардың бәрі оқытудың сапасын жақсартып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыратын құралдар. Оқушылар тарихи картамен жұмыс жасау арқылы уақыт пен кеңістікті байланыстырып, тарихи ойлау қабілетін дамытады. Ұлы Жібек жолы тақырыбын оқытуда карталарды тиімді пайдалану оқушылардың жадына білімді берік орнықтырады, өйткені олар ақпаратты тек оқумен ғана емес, көзбен көріп, қолмен белгілеп, көп қырынан қабылдайды.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесі инновациялық технологияларды қолдануды талап етеді. Осы орайда электрондық картографиялық ресурстар мен GIS технологияларын тарих сабақтарына енгізу – заман сұранысына сай қадам. Дегенмен, ең бастысы – қандай құрал қолдансақ та, оның дидактикалық мақсатқа қызмет етуі. Ұлы Жібек жолы тақырыбын оқытуда карта да, мәтін де, иллюстрация мен цифрлық қосымша да – барлығы бір үйлесімді кешен ретінде қолданыс тапқанда ғана тиімді нәтиже береді.

Жалпы, Орталық Азияның Жібек жолындағы орнын карта арқылы оқыту – оқушыға туған өңірінің әлем тарихындағы орнын жан-жақты танытатын, патриоттық тәрбие беруге де негіз болатын ұтымды әдіс. Картамен жұмыс істеу оқушыларды зерттеушілікке баулып, тарихи деректерге сын көзбен қарауға

үйретеді, өз бетімен қорытынды жасауға жетелейді. Сондықтан алдағы уақытта тарихи білім беруде картографияны қолдану әдістемесі одан әрі дамып, жаңа технологиялық мүмкіндіктермен толыға беретіні сөзсіз. Бұл – ұрпағымыздың тарихи санасын кеңістіктік және уақыттық тұрғыдан кемел қалыптастырудың кепілі болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Зейнолла Н.М. Орталық Азияның картографиялық зерттеулері. Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2011.
2. Мартьянова А.Ю. Приёмы использования исторических карт на уроках истории при изучении эпохи Екатерины Второй // Вестник науки, 2024. – Т.2. – №1. – Б. 15-18
3. Saladin C., Crosson S. Spatial Approaches to the Past: Story Maps in the History Classroom // The History Teacher, 2021. – Vol. 55, No. 1. – P. 35–59
4. Айтбаев А. Ұлы Жібек жолы батыс пен шығысты қалай байланыстырды? // Ұстаз әлемі ақпараттық-педагогикалық газеті, 22.12.2017
5. Ковешникова О.Т. Контурная карта как средство формирования знаний и умений у учащихся в обучении истории // Преподавание истории в школе. 2020. № 3. С. 11 – 15
6. А.В. Поморовой Особенности преподавания истории в школе: проблемы и научные достижения // Материалы международной научно-практической конференции. Под общей редакцией – Саратов., 2018. – 197с.
7. Щепкина А.Л. Формирование у школьников интереса к изучению истории средствами интерактивного обучения.: диссертация доктора педагогических наук: 44.04.02 / Щепкина, [Место защиты Тольяттинский гос. ун-т]. – Тольятти, 2018. – 92 с.
8. Аманжолов А.Т. Қазақстанның картография тарихы. - Алматы: Мектеп, 2012.
9. Қазақ картографиясы және оның әдістемесі // Тарихи карталарды оқу әдістемесі. - Алматы: Тауар, 2020.
10. Жұмағұлова А.С. Қазақ тарихы мен мәдениетінің картографиялық зерттеулері. - Астана: Фолиант, 2015.

РОЛЬ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ НА ВЕЛИКОМ ШЁЛКОВОМ ПУТИ: ЗНАЧЕНИЕ КАРТ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

Сайлауханқызы Айдана

Научный руководитель: т.ғ.д., профессор Г.С. Султангалиева

В данной статье рассматривается историческая роль Центральной Азии на Великом Шёлковом пути и актуальность использования карт при изучении данной темы. Великий Шёлковый путь был не только торговым маршрутом,

но и важным каналом культурного, научного и религиозного обмена. Центральная Азия играла ключевую роль в этих процессах, выступая перекрёстком цивилизаций. В статье анализируются методические подходы к использованию картографического материала на школьных уроках истории для более глубокого усвоения темы. Использование карт развивает у учащихся пространственное мышление и помогает лучше понять исторические события в их временном и географическом контексте. Также в статье рассматриваются трудности, возникающие при работе с картами в образовательном процессе, и предлагаются пути их решения. Результаты исследования показывают, что карты играют важную роль в историческом образовании и способствуют повышению познавательного интереса учащихся.

Ключевые слова: Великий Шёлковый путь, Центральная Азия, преподавание истории, картографические материалы, методические модели.

THE ROLE OF CENTRAL ASIA ON THE SILK ROAD: THE IMPORTANCE OF MAPS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Sailaukhankyzy Aidana

Scientific Advisor: G.S. Sultangaliyeva

This article examines the historical significance of Central Asia on the Silk Road and the effective use of maps in teaching this topic. The Silk Road was not only a trade route but also a major channel for the exchange of culture, science, and religion. Central Asia played a key role in these processes, becoming a crossroads of civilizations. The article analyzes methodological approaches to using cartographic materials in history lessons at schools to help students gain a deeper understanding of this historical phenomenon. Through the use of maps, students' spatial thinking improves, and their understanding of historical events within the context of time and space becomes easier. In addition, the article addresses challenges faced when using maps in the learning process and offers solutions to overcome them. The findings show that maps play an important role in historical education and can significantly enhance students' cognitive interest.

Keywords: Silk Road, Central Asia, history education, cartographic materials, methodological models.

REFERENCES

1. Zeynolla N.M. *Cartographic Studies of Central Asia*. Karaganda: KarSU Publishing, 2011.
2. Martyanova A.Yu. Methods of Using Historical Maps in History Lessons When Studying the Era of Catherine the Great // *Science Bulletin*, 2024. – Vol. 2. – No. 1. – P. 15–18.
3. Saladin C., Crosson S. Spatial Approaches to the Past: Story Maps in the History Classroom // *The History Teacher*, 2021. – Vol. 55, No. 1. – P. 35–59.
4. Aitbayev A. How Did the Great Silk Road Connect the East and the West? // *Ustaz Alemi* (Informational-Pedagogical Newspaper), 22.12.2017.
5. Koveshnikova O.T. The Contour Map as a Tool for Forming Knowledge and Skills in History Education // *Teaching History in School*, 2020. – No. 3. – P. 11–15.
6. Pomorova A.V. Features of Teaching History in School: Problems and Scientific Achievements // *Materials of the International Scientific and Practical Conference*. General ed. – Saratov, 2018. – 197 p.
7. Shchepkina A.L. Developing Students' Interest in Studying History Through Interactive Learning Methods: Doctoral Dissertation in Pedagogical Sciences: 44.04.02 / Shchepkina, [Defense Location: Togliatti State University]. – Togliatti, 2018. – 92 p.
8. Amanzholov A.T. *History of Cartography of Kazakhstan*. – Almaty: Mektep, 2012.
9. *Kazakh Cartography and Its Methodology* // *Methodology of Studying Historical Maps*. – Almaty: Tauar, 2020.
10. Zhumagulova A.S. *Cartographic Studies of Kazakh History and Culture*. – Astana: Foliant, 2015.